

07

การบริหารจัดการชีวิตของ ประชาชนในมิติด้านสิ่งแวดล้อม GREEN GOVERNMENTALITY

เบญจวรรณ อุปัทชา
สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

Benjawan Upatchar
National Intelligence Agency

 oh_benjawan@hotmail.com

บทคัดย่อ

รัฐในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจที่มีต่อประชาชนในมิติด้านสิ่งแวดล้อม จากนโยบายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีพื้นที่จัดการป่าภายในอาณาบริเวณที่รัฐวางแนวทางไว้ อันเป็นช่องทางที่ทำให้อำนาจแทรกซึมเข้ากำกับชีวิตของประชาชนอย่างเป็นธรรมชาติ จากการเข้าไปวางแนวทางการดำเนินชีวิตของประชากรทางอ้อมหรือการปกครองในระยะทางไกล ผ่านกลไกที่เสริมสร้างความเชื่อมั่นว่าประชากรสามารถปกครองตนเองได้ ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นมาทำหน้าที่กำกับดูแลการจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเอง ชุมชนจึงมีศักยภาพที่จะจัดการป่าตามทางเดินของตัวเอง เพราะพวกเขามีระบบการจัดการซึ่งเป็นกระบวนการที่สร้างตัวตน ผู้คิดเรื่องสิ่งแวดล้อมของเขาขึ้นมา บทความนี้จะแสดงให้เห็นว่าการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นเทคนิควิธีทางการปกครองที่เข้ากำหนดให้ชาวบ้านในเขตป่ามีความรู้สึกนึกคิดเรื่องสิ่งแวดล้อม จากวิถีการจัดการป่าที่เป็นตัวของตัวเอง

คำสำคัญ : การบริหารจัดการชีวิต การบริหารจัดการชีวิตในมิติของสิ่งแวดล้อม ชีวะการเมือง

Abstract

The state has currently modified its relation of power with the people with regard to the environment. This change can be witnessed in the state forest policy, which offers communities forest self-management arenas under a set of state-designated guidelines. The guidelines allow the state to exercise its power over the people's ways of life, creating indirect control or "distant" government. In order to make the people believe in their ability of self-government, the state has encouraged communities to set up their community forest committees in governing forest resource management. Through such processes, the communities have revealed their potential to manage the forests in their own ways, as they have developed their own management regimes, a process through which green subjectivities are constructed. The article shows that current practices regarding community forests, such as the establishment of community forest committees, are a new technology of government over forests, through which communities have constructed their environmental consciousness and established their own management regimes.

Keywords : Governmentality, Green governmentality, Bio-politics

บทนำ

ในห้วงหลายสิบปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ประเทศไทยรับแนวคิดการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและมุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองการผลิตในระบบอุตสาหกรรมและระบบตลาดเพื่อตอบสนองนโยบายการพัฒนาประเทศที่มีเป้าหมายเพิ่มตัวเลขรายได้ประชาชาติและดัชนีชี้วัดความสำเร็จทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ส่งผลให้ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ป่าไม้ ที่ดินและแม่น้ำทวีความซับซ้อนและความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จากรายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย ปี 2558 ของมูลนิธิสิบบนาคะเสถียร (Seub Nakhasathien Foundation, 2015, p. 1) คาดการณ์ว่าพื้นที่ป่าของไทยในปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 163,656.64 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 31 ของพื้นที่ดินของประเทศ โดยมีอัตราการเฉลี่ยการทำลายป่าสูงถึงปีละประมาณ 3.5 ล้านไร่ หากอัตราการทำลายยังเป็นเช่นนี้อีกประมาณ 100 ปี พื้นที่ป่าไม้จะหมดไปจากประเทศไทย สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐที่ผ่านมาซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดของการใช้อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจสูงสุดล้มเหลวลงอย่างสิ้นเชิง เพราะเป้าหมายของการปกครองเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความมั่งคั่งของรัฐ โดยมีปฏิบัติการอยู่เหนือเขตแดนและพลเมือง สร้างพลเมืองที่เชื่อฟังกฎหมายซึ่งแสดงว่าพลเมืองเหล่านั้นเชื่อฟังต่อองค์อธิปัตย์ในที่สุด รัฐจึงสามารถขยายอำนาจเข้าควบคุมพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติภายในเขตแดน ด้วยการจัดการทรัพยากรแบบรวมศูนย์แต่เพียงฝ่ายเดียว ผ่านแนวคิดระบบกรรมสิทธิ์แบบเจ้าผู้ปกครองที่ดิน (Feudal) มาบังคับใช้ในกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายด้านป่าไม้ของไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญ 5 ฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 และ พ.ร.บ.สวนป่า พ.ศ. 2535 และตั้งหน่วยงานของรัฐ คือ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพรรณพืช (ภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ขึ้นมาบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้ เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรออกเป็นพื้นที่เฉพาะ โดยไม่รับรองการใช้ประโยชน์ในลักษณะอื่นๆ เมื่อป่ากลายเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐปฏิบัติการอย่างเข้มข้นเช่นนี้แล้ว พลเมืองที่เชื่อฟังต่อกฎหมายจะต้องอพยพออกจากพื้นที่ซึ่งรัฐกำหนดเขตให้เป็นพื้นที่ป่าที่ไม่อนุญาตให้พวกเขาเข้าใช้ประโยชน์ในลักษณะอื่นนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ มีผลให้ชุมชนในเขตป่าแทบจะไม่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเอง ทว่าผลของการกีดกันชุมชนออกจากพื้นที่ป่าเพื่อให้การจัดการทรัพยากรของรัฐเป็นไปอย่างผูกขาด กลับไม่ประสบผลในการรักษาจำนวนผืนป่าไว้ได้อย่างแท้จริง

ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมา ส่งผลให้ภาครัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลไกของอำนาจในการกำกับควบคุมทรัพยากรเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่า ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมดูแลและมีเสรีภาพในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชน อันนำมาสู่ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการเสนอกฎหมายและนโยบายการจัดการทรัพยากรในรูปของสิทธิชุมชนซึ่งถูกบรรจุหลักการไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 และต่อเนื่องมาจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 และร่าง พ.ร.บ.ป่าชุมชนแห่งชาติ พ.ศ.... ในห้วงหนึ่งชุมชนที่มีเขตที่ตั้งทับซ้อนกับเขตที่ประกาศเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต่างตื่นตัวในการเข้าร่วมกฎเกณฑ์การจัดตั้งป่าชุมชน รวมถึงการขับเคลื่อนของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคมเพื่อจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนอย่างกว้างขวางในภูมิภาคต่างๆ โดยการเข้าไปให้ความรู้ด้านการจัดการป่า กำหนดโครงสร้างคณะกรรมการป่าชุมชนและกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ กล่าวได้ว่านี่คือ

การกำกับควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรรูปแบบใหม่ของรัฐ ที่เริ่มต้นขึ้นจากความเชื่อที่ว่าประชากรคือ ทรัพยากรทางการเมืองที่ไม่สามารถเข้าจัดการได้อย่างเบ็ดเสร็จจากกลไกที่เป็นทางการของรัฐ โดยกลยุทธการกำกับควบคุมได้เปลี่ยนรูปจากการใช้อำนาจในเชิงกฎหมายต่อผู้บุกรุกทำลายป่าไปสู่การให้เขาเป็นผู้สอดส่องพฤติกรรมของตนเอง จากการส่งเสริมหรือสร้างความเชื่อมั่นให้พวกเขารับรู้ว่าตนมีกำลังความสามารถที่จะสร้างสรรค์สภาวะแวดล้อมที่อยู่อาศัยหรือสร้างโลกใบนี้ให้สวยงามได้ด้วยตัวเอง สำเนียงกับผิวดชอบต่อการรักษาป่าที่ก่อร่างสร้างตัวขึ้นในชุมชนเขตป่านี้ เกิดขึ้นจากการเปิดโอกาสให้เขาเป็นผู้กำหนดวิธีการจัดการป่าและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนตามทางเดินของตัวเอง ซึ่งเป็นเทคนิควิธีทางการปกครองของรัฐที่ปฏิบัติการผ่านการทำงานร่วมกันของความรู้เรื่องการจัดการซึ่งสัมพันธ์กับอำนาจในรูปของ “ชีวะอำนาจ” (Bio-power) ก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด (Subjectivity) ที่ยังผลต่อพฤติกรรมของประชาชนจึงเป็นการปกครองตนเองที่เรียกว่า “การบริหารจัดการชีวิต” (Governmentality) ซึ่งแตกต่างจากการปกครองโดยตรงของรัฐผ่านกลไกการเมืองและกฎหมายอันเป็นพลังอำนาจที่อยู่ภายนอกเข้ากำกับควบคุมพฤติกรรมของประชากร แต่การบริหารจัดการชีวิต คือ การกำหนดตนเองซึ่งเป็นการสั่งการจากภายในตัวเอง อันเป็นพลังอำนาจในระดับของจิตสำนึกจึงเป็นการทำงานของอำนาจที่มีความลึกซึ้งและเข้มข้นอย่างยิ่ง

สิ่งที่บทความนี้ต้องการชี้ชวนให้ผู้อ่านได้คิด คือ ความรู้สึกนึกคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตป่าไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หากแต่ปรากฏตัวขึ้นภายในสนามของการจัดการป่า ซึ่งบทความนี้จะคลี่คลายให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนที่เปลี่ยนรูปไปและความเป็นจริงเรื่องการจัดการป่าที่แพร่อยู่ในอาณาบริเวณของชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ จากการทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งเปิดช่องให้อำนาจที่สัมพันธ์กับความรู้สร้างระบอบแห่งความเป็นจริงเรื่องการจัดการป่าที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน อันเป็นแนวทางกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อสนองตอบต่อจุดมุ่งหมายของความรู้ซึ่งมีอำนาจกำกับอยู่เบื้องหลัง แผ่ขยายอาณาบริเวณของรัฐเข้าไปภายในชุมชนอย่างแยบยล โดยจะอภิปรายให้เห็นจากการทำงานของชีวะการเมืองภายในกรอบการบริหารจัดการชีวิตและการบริหารจัดการชีวิตในมิติของสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

แนวคิดการบริหารจัดการชีวิต

การบริหารจัดการชีวิตชี้ชวนให้เราคิดถึงการปกครองในมิติที่ต่างออกไปและตระหนักถึงวิธีการทำงานของอำนาจรูปแบบใหม่ที่ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน (Dean, 2010, p. 19) เพราะการปกครองในที่นี้ เป็นเรื่องของการใช้อำนาจซึ่งนำความคิดที่ส่งผลไปยังการกำกับควบคุมตนเองและพฤติกรรมแสดงออกของบุคคลในท้ายที่สุด การใช้อำนาจในลักษณะนี้จึงมีความเข้มข้น ลึกซึ้งกว่าการใช้กำลังเข้าบังคับ กดขี่และเข้าจัดการกระทำต่อร่างกายของบุคคล เพราะเป็นการกำกับควบคุมของอำนาจที่อยู่เหนือจิตใจ (Mentality of Government) ฉะนั้นความหมายของการปกครองในทัศนะของฟูโกต์ซึ่งใช้คำว่า “การบริหารจัดการชีวิต” จึงกว้างไกลไปกว่ารูปแบบทางการปกครอง แต่ครอบคลุมอาณาบริเวณกว้างขวางตั้งแต่การปกครองตนเอง ครอบครัวยุติวิญญาน การยกระดับเรื่องของเยาวชน หรือแม้แต่ความเป็นผู้นำชุมชน (Foucault, 1991, p. 90) ภายใต้กรอบคิดนี้ฟูโกต์ได้พัฒนารูปแบบการปกครองที่เชื่อมต่อการเปลี่ยนผ่านตัวตนของประชากร จากการผลิตหรือสร้างอัตบุคคลให้มีคุณลักษณะตามความต้องการของรัฐ โดยมุ่งหวังกำกับควบคุมประชากรและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

ฟูโกต์เริ่มต้นการทบทวนความคิดเพื่อแสดงเส้นทางการปรับเปลี่ยนวิธีการใช้อำนาจของรัฐสมัยใหม่จากการสำรวจประเด็นทางการเมือง ภายหลังจากการล่มสลายของระบอบเจ้าผู้ปกครองที่ดินและการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านกลไกทางกฎหมายเป็นเครื่องมือในการทำกับพลเมืองโดยเฉพาะการผนวก รวมกันของแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการปกครองตนเองในรูปพลเมืองและเมือง (City-citizen Games) อันเป็นพื้นฐานของการเมืองตามความคิดแบบกรีกโบราณซึ่งแสดงถึงภาระหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะต้องตอบสนองต่อความต้องการของประชากรกับการปกครองในรูปผู้ดูแลฝูงแกะ (Shepherd and Flock) แบบยิวโบราณซึ่งเป็นการใช้อำนาจเข้าตรวจตราสภาพจิตใจของประชากรได้อย่างลึกซึ้ง โดยฟูโกต์ เห็นว่าการทำงานร่วมกันของแนวคิดเรื่องอำนาจรัฐทั้งสอง คือ องค์ประกอบสำคัญของการใช้อำนาจ รัฐสมัยใหม่ กล่าวคือ เมื่อรัฐสมัยใหม่นำแนวคิดเรื่องอำนาจในยุคสมัยยิวโบราณมาปรับใช้ การกำกับ ควบคุมประชากรได้ปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของการใช้อำนาจมาสู่ความจำเป็นของผู้ปกครองในการ ล่วงรู้ถึงความปลอดภัยและพฤติกรรมทางด้านศีลธรรมของประชากร เพื่อให้การยินยอมเชื่อฟังหรือ การยอมรับคำสั่งของพวกเขากลายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้โดยนำเอาเทคนิควิธีการของกรีกใน สมัยโบราณมาใช้ นั่นคือ การตรวจตราตนเอง (Self-examination) และการใช้จิตสำนึกนำทางชีวิต ด้วย เหตุนี้ความรู้ที่ผู้ปกครองได้รับจากประชากรจึงเป็นความรู้เฉพาะตัวที่มีต่อบุคคลแต่ละคนซึ่งจำเป็นที่รัฐ ต้องรู้สึกไปถึงจิตวิญญาณของแต่ละคน (Dean, 2010, pp. 74 - 76)

ดำเนินการร่วมกับการจัดระเบียบประชากรด้วยการเก็บรวบรวมความรู้ นั่นคือ “เหตุผล แห่งรัฐ” (Reason of State) ประการหนึ่ง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้ากำกับควบคุมประชากร จากการแทรกแซงอำนาจรัฐผ่านการกำหนดนโยบายทางสังคมต่างๆ โดยอ้างความกินดีอยู่ดีของ ประชากรเข้าเอื้ออำนวยวิถีชีวิตทุกด้านของพวกเขา โดยเฉพาะการพัฒนาและสร้าง “ลัทธิพาณิชย์นิยม” (Mercantilism) ขึ้นมาจากปัจจัยสำคัญ คือ การเพิ่มจำนวนประชากรที่นำไปสู่การขยายตัวของภาค เกษตรกรรมในครัวเรือน ซึ่งฟูโกต์ชี้ว่าเศรษฐกิจ คือ จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้รัฐพัฒนาศาสตร์ทางการเมือง ขึ้นมาบนพื้นฐานของความรู้ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) เพื่อพัฒนากลไก ในการบริหารงานภาครัฐ รวมถึงพัฒนา “ความรู้รอบรู้ของรัฐ” (Knowledge of State) หรือ “ศาสตร์แห่ง รัฐ” (Science of the State) หรือ “สถิติ” (Statistics) โดยความรู้ที่ว่าจะผ่านการกำหนดเป้าหมาย และวิถีทางไว้ล่วงหน้าแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะตัว ไม่ใช่ความรู้ทางศาสนาอีก ต่อไป อีกทั้งความรู้ที่ว่าจะต้องมีควมแม่นยำ ชัดเจนและรัดกุม มีความเป็นรูปธรรมและเป็นความรู้ ที่สามารถวัดได้อีกด้วย (Measurable) ความรอบรู้ของรัฐได้กลายเป็นเทคโนโลยีใหม่ทางการปกครอง ที่แสดงถึงสิทธิของรัฐในการสอดส่องตรวจตราประชากร จากการสร้างความรอบรู้ในคุณลักษณะและ ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพวกเขา เพื่อกำหนดนโยบายทางสังคมที่เหมาะสมเข้าเอื้ออำนวยชีวิตของ ประชากรในทุกด้าน นั่นคือวิธีการเข้ากำกับวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างแนบเนียน (Burchell; Gordon & Miller, 1991, pp. 94 – 101; Foucault, 2000, p. 205)

การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของอำนาจรัฐในที่นี้ ฟูโกต์เห็นว่าไม่ใช่เรื่องที่รัฐเข้ามาครอบงำ สังคมแต่เป็นกระบวนการที่ทำให้รัฐกลายเป็นรัฐที่ทำหน้าที่บริหารจัดการชีวิตซึ่งมุ่งเน้นความสัมพันธ์ ภายในระหว่างรัฐกับประชากร การที่รัฐเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของประชากรมากขึ้นโดยพวกเขาไม่รู้ตัวว่าถูกรัฐเข้าจัดการ ขณะเดียวกันประชาชนได้กลายเป็นผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจรัฐ ซึ่งรับรู้หรือยอมรับถึงความต้องการและความจำเป็นในการดำเนินนโยบายของรัฐว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบ ธรรมและเป็นธรรมชาติของตนเอง ด้วยเหตุนี้การเข้าเอื้ออำนวยต่อประชากรซึ่งเป็นผลจากการใช้อำนาจ และสิทธิความชอบธรรม จึงกลายเป็นกลไกสำคัญของอำนาจหรือการปิดบังการใช้อำนาจต่อประชากร

(Wongyannava, 1989, pp. 31 - 32) โดยเน้นการบริหารจัดการชีวิตแสดงถึงการทำงานของอำนาจรัฐในลักษณะของการนำทางมวลชนไปสู่เป้าหมายที่รัฐต้องการ แม้ว่ารัฐยังคงใช้เครื่องมือต่างๆ ของปฏิบัติการทางอำนาจอภิปรัชญา หากแต่ปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีจากการใช้อำนาจบังคับหรือกดขี่ที่จัดกระทำต่อร่างกายอย่างเข้มข้นมาสู่การสร้างความเป็นจริงบางประการที่ยังผลให้ประชากรเกิดความรู้สึกความเห็นดีเห็นชอบและยอมรับถึงความจำเป็นที่รัฐต้องเข้ามารับผิดชอบดูแลความเป็นอยู่ของตนเอง ซึ่งเป็นการทำงานของอำนาจที่เข้ากระทำต่อจิตใจแล้วสั่งการลงสู่การกำกับควบคุมพฤติกรรมของตนเองที่เรียกว่า “ชีวะอำนาจ”

ฟูโกต์ให้คำอธิบายชีวะอำนาจโดยละเอียดในประวัติศาสตร์ของเพศวิถี เล่มที่ 1 บทเริ่มต้น (Foucault, 1978, pp.135 - 139) โดยเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างอำนาจรูปแบบเก่าและอำนาจรูปแบบใหม่ที่ปฏิบัติการอยู่เหนือชีวิตมนุษย์ในสังคมว่า อำนาจอภิปรัชญามีวิธีการใช้อำนาจผ่านการตัดสินใจความตาย (Power of Life and Death) ให้กับผู้อยู่ภายใต้การปกครองซึ่งเป็นปฏิบัติการในการฆ่าหรือทำลายชีวิต ขณะที่การบริหารจัดการชีวิตมีวิธีการใช้อำนาจในเชิงสร้างสรรค์ด้วยการเข้าเสริมสร้างประสิทธิภาพของชีวิตผ่านการเข้าจัดระเบียบ ควบคุม ตรวจสอบและใช้ประโยชน์จากร่างกายให้ได้สูงสุด อย่างไรก็ตามเป้าหมายของการใช้อำนาจยังคงไม่เปลี่ยนแปลง นั่นคือมุ่งหวังปฏิบัติการอยู่เหนือชีวิตและร่างกายของมนุษย์เพียงแต่อำนาจในรูปแบบเก่าเป็นพลังอำนาจที่จัดกระทำต่อร่างกายจากภายนอกและยังสามารถใช้อำนาจได้โดยสมบูรณ์เข้ากระทำต่อชีวิตของมนุษย์โดยตรง ส่วนอำนาจในรูปแบบใหม่จะกระทำโดยที่มนุษย์ไม่รู้ตัวว่าถูกกระทำเพราะเป็นอำนาจในการควบคุมตนเองจากจิตใจของตน

อำนาจในลักษณะนี้จะมีวิธีการทำงานสองระดับ คือ ในระดับของปัจเจกซึ่งให้ความสำคัญกับร่างกายเปรียบเสมือนกลไก โดยการฝึกฝนให้ร่างกายอยู่ใน “ระเบียบวินัย” (Discipline) เพื่อให้ประโยชน์สูงสุดจากศักยภาพของร่างกายด้วยการบีบเค้นพลังออกจากร่างกายและการทำให้ร่างกายเชื่อฟังซึ่งเป็นวิธีการควบคุมร่างกายที่ผนวกรวมทั้งระบบประสิทธิภาพและระบบเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน การพัฒนาร่างกายจึงเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นโดยกระบวนการทำให้เป็นวินัย หรือการทำให้เป็นการเมืองของร่างกาย (Anatomo-Politics of the Human Body) และระดับของประชากรโดยรวมซึ่งให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษยชาติ กระตุ้นกลไกของชีวิตและอำนาจให้เป็นพื้นฐานของกระบวนการทางชีวภาพ ผ่านการแพร่เผ่าพันธุ์ การทำให้อายุยืนยาวและทำให้สภาวะของการดำรงชีวิตมีความหลากหลาย ซึ่งเป็นผลจากการเข้าแทรกแซงและการใช้กฎเกณฑ์ต่างๆ ทางสังคมเข้ากำกับควบคุมประชากรในทุกด้านที่เรียกว่า การใช้อำนาจแบบชีวะการเมือง (Bio-politics) เข้ากระทำต่อประชากรทั้งมวล (Foucault, 1990, p. 139)

ขณะเดียวกันก็สร้างพวกเขาให้กลายเป็นผู้ที่สามารถเข้าปกครองได้ ส่วนวิธีการควบคุมและเข้าจัดการกับชีวิตจะดำเนินการผ่านเทคนิควิธีของอำนาจในรูประเบียบวินัย ซึ่งถูกสร้างขึ้นภายใต้สถาบันของรัฐและกลไกทางสังคมต่างๆ อาทิ มหาวิทยาลัย โรงเรียน โรงงานอุตสาหกรรม โรงพยาบาลและค่ายทหาร เพราะพื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งปฏิบัติการทางการเมืองและการตรวจตราอย่างเข้มงวดของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งต่อมาได้แผ่ขยายเข้าสู่พื้นที่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนโดยทั่วไป อำนาจในรูปแบบนี้จึงเป็นอำนาจในระดับจุลภาค (Micro-power) ซึ่งมีพื้นที่ปฏิบัติการตั้งแต่ระดับร่างกายของปัจเจกและในทุกระดับของปริมาตรทางสังคม ผ่านเครือข่ายของอำนาจที่ไหลเวียนอยู่ในพื้นที่เฉพาะและแผ่ขยายไปถึงพื้นที่ของการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนภายในสังคมได้อย่างเป็นธรรมชาติ ในรูปของกฎเกณฑ์ ระเบียบวินัยและการสร้างบรรทัดฐาน (Norm) ที่ทุกคนภายในสังคมยอมรับปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (Foucault, 1990, p. 140)

การปรับเปลี่ยนวิธีการใช้อำนาจของรัฐบาลสู่ชีวิตอำนาจจึงเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่นำพาชีวิตเข้าสู่การจัดการของความรู้ (Knowledge) และอำนาจ (Power) ซึ่งเป็นเทคนิควิธีใหม่ทางการปกครองเพื่อพัฒนาอาณาบริเวณต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตของมนุษย์ เริ่มจากการปรับปรุงเทคนิคด้านเกษตรกรรมและการเข้าสังเกตการณ์ วัดปริมาณสรรพสิ่งที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นความเคลื่อนไหวที่มุ่งหวังการเอาชนะ การขยายและจัดระเบียบพื้นที่ โดยการใช้เทคนิควิธีการทำงานของอำนาจร่วมกับความรู้ ทำให้เทคโนโลยีทางการเมืองสามารถตีบคลานเข้าจัดการกับกระบวนการใช้ชีวิตในทุกด้านของประชากรได้อย่างเบ็ดเสร็จ อาทิ การดูแลสุขภาพร่างกาย การเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย การอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน หรือการประกอบอาชีพ เหล่านี้ล้วนทำให้ชีวิตอำนาจมีความเข้มข้นขึ้นโดยการปฏิบัติการของบรรทัดฐานร่วมกับสถาบันทางสังคมต่างๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป การเข้าจัดการกับชีวิตของประชากรจึงเป็นไปเพื่อเสริมสร้างคุณค่าของพวกเขาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยอำนาจต่อรองอันเกิดจากความรู้ อาทิ ด้านการแพทย์ การบริหาร หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำกับควบคุมให้ผู้คนตกอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับของการดำเนินชีวิตและสร้างสังคมที่เป็นปกติสุข (Foucault, 1990, pp. 141 - 144)

ดังเช่นการกำหนดนโยบายปศุสัตว์แห่งชาติของอังกฤษที่แสดงให้เห็นถึงการทำงานของชีวิตอำนาจซึ่งผลิตหรือสร้างความเป็นจริงด้านเกษตรกรรมผ่านการจัดเก็บข้อมูลทางสถิติและทิศทางการทำงานของการบริหารจัดการชีวิตที่เข้ากำกับควบคุมวิถีการดำรงชีพของประชากรทางอ้อมหรือการปกครองในระยะทางไกล ผ่านกลไกที่เสริมสร้างความเชื่อมั่นว่าประชากรสามารถปกครองตนเองได้ ด้วยการจัดเก็บข้อมูลด้านภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งทำให้วิถีการผลิตและวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขามองเห็นได้ชัดเจนและสามารถคาดการณ์ได้ อีกทั้งการทำให้พื้นที่ทางการเกษตรมีความเป็นรูปธรรมยังเปิดช่องให้ภาคเกษตรกรรมถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของภาคเศรษฐกิจผ่านนโยบาย “ปศุสัตว์แห่งชาติ” (National Farm) ประสบผลอย่างง่ายดาย เมื่อชีวิตการเมืองเข้าแทรกแซงถึงระดับวิถีชีวิตของประชากรภายใต้ขอบเขตทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและเกษตรกรรมย่อมกลายเป็นเงื่อนไขของการดำรงชีวิตของผู้คนเหล่านั้น (Murdoch & Ward, 1997, p. 307)

การปกครองในรูปการบริหารจัดการชีวิตโดยอาศัยเหตุผลแห่งรัฐถูกจัดให้เป็นศิลปะแห่งการปกครอง (Art of Government) หรือความชาญฉลาดทางการปกครองที่จะทำให้ผู้ปกครองสามารถนำทางผู้ถูกปกครองได้ คำว่า “ศิลปะ” ในที่นี้หมายถึง ความสามารถในการเชิงศิลปะ จินตนาการ ทักษะ ความรู้ รวมถึงความสามารถในการชักนำสถาบันและองค์การทางสังคมต่างๆ ให้เข้าร่วมปฏิบัติการอย่างเป็นระบบในการกำกับควบคุมประชากรและทำให้พวกเขาสามารถดูแลตนเองได้ ซึ่งระบบแห่งการปกครองนี้ สัมพันธ์กับการผลิตหรือสร้างความเป็นจริงของความรู้ที่ทำงานผ่านปฏิบัติการ เทคนิคและการคาดการณ์ที่สมเหตุสมผล รวมถึงนโยบายทางสังคมต่างๆ เพื่อสร้างอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชากรและทำให้ปฏิบัติการดังกล่าวกลายเป็นกฎเกณฑ์ที่ฝังตรึงอยู่ในจิตใจของพวกเขาตลอดไป (Gordon, 1991, p. 3) ซึ่งฟูโกต์เห็นว่า ศิลปะแห่งการปกครองใหม่เป็นการทำงานร่วมกันของอำนาจในสามมิติ คือ 1) ลักษณะการดำเนินการเช่นเดียวกับตลาดที่เข้าสร้างความเป็นจริงให้เกิดขึ้นแก่ประชากร 2) การจำกัดการใช้อำนาจรัฐให้มีบทบาททางการปกครองน้อยที่สุด และ 3) การสร้างความสมดุลทางอำนาจจากการแข่งขันระหว่างรัฐต่างๆ ในยุโรป แต่ประเด็นสำคัญที่เขามุ่งเน้นคือ ลักษณะการดำเนินการในลักษณะตลาดภายในระบบเศรษฐกิจซึ่งขยายเข้าสู่ปริมาณพลทางสังคม เทคนิควิธีทางการตลาดที่เสรีซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความสมดุลในสังคม แม้ว่าหลักการปกครองเสรีนิยมจะต้องการจำกัดบทบาทของรัฐในการปกครองให้เหลือน้อยที่สุด แต่ดูเหมือนรัฐจะมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากการ

กำกับควบคุมสังคมผ่านการสร้างกระบวนการทางยุติธรรมรองรับสถานะของตลาดเพื่อเสริมความเชื่อมั่นในการแข่งขัน และสร้างความมั่นคงให้กับความเป็นธรรมทางสังคม (Foucault, 2008, pp. 101 - 121)

การศึกษาหลักการเสรีนิยมใหม่นี้เองทำให้ฟูโกต์สามารถพัฒนาแนวคิด “มนุษย์เศรษฐกิจ” (Homo Economicus) ซึ่งหมายถึง “ตัวตนที่มีลักษณะคล้ายผู้ประกอบการที่มีชั้นเชิงทางธุรกิจหรือผู้ที่มีวิริยะอุตสาหะในการสร้างตนเอง” (Enterprising Self) (Foucault, 2008, p. 226) อันเนื่องจากเสรีนิยมใหม่ได้สร้างวิถี “การบริหารจัดการชีวิต” รูปแบบใหม่ขึ้นมา ตามแนวทางที่ประชากรเป็นทั้งผู้ตกอยู่ภายใต้การปกครองและผู้ที่สามารถปกครองตนเองได้ โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ การลงทุนและการแข่งขันที่นำมาสู่การสร้างประโยชน์สูงสุดเพื่อสนองตอบความปรารถนาของตนเองจากการสร้างกิจกรรมและกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจแก่ประชากรซึ่งมุ่งเน้นกิจกรรมที่ไม่หวังผลทางเศรษฐกิจมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวของพวกเขา ดูเหมือนว่าเสรีนิยมใหม่จะเป็นแนวคิดที่มีความย้อนแย้งภายในตนเอง เพราะเป็นการปกครองที่ปราศจากการปกครอง แต่กำกับควบคุมประชากรจากการให้อิสระภาพในการกระทำและความสามารถในการเลือกใช้ชีวิตได้อย่างเสรี (Foucault, 2008, p. 63)

นั่นหมายความว่ากลยุทธ์ทางการปกครองสมัยใหม่ คือ การนำทางประชาชนให้ดำเนินชีวิตไปตามแนวทางการบริหารจัดการชีวิต โดยที่พวกเขาไม่ได้ตระหนักว่าตนเองได้ตกเป็นเป้าประสงค์ทางการปกครอง หากรับรู้ว่าตนเองมีอิสระในการคิด การกระทำและการพูดสิ่งต่างๆ ตามที่ต้องการได้อย่างเสรี นั่นเป็นเพราะว่าแนวทางการปกครองหรือการเข้าจัดการกับชีวิตมีวิธีการที่แยบยลในการจำกัดขอบเขตของเสรีภาพในการกระทำของประชาชนอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่านการเสริมพลังหรือส่งเสริมให้พวกเขาปกครองตนเองได้ เป็นเหตุให้อำนาจรัฐสามารถขยายอาณาบริเวณออกไปครอบคลุมปริมาตรทางสังคมและยังมองเห็นถึงทิศทางการทำงานของอำนาจในระดับแยกย่อยที่ปฏิบัติการต่อชีวิตของผู้คนในสังคม อันเป็นเทคนิควิธีทางการปกครองที่เสริมสร้างความมั่นคงให้กับการจัดระเบียบประชากรอย่างมีประสิทธิภาพ ในที่นี้การบริหารจัดการชีวิตเผยให้เห็นถึงมิติของการปกครองจากความสามารถของจิตใจที่สั่งการตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความเชื่อและความจริงในการมองโลกที่แฝงฝังอยู่ภายในตัวเรา

ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนอาจกล่าวได้ว่ามีความใกล้ชิดกันมากขึ้นและมีลักษณะของความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เปลี่ยนมาสู่การนำทางปฏิบัติซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้ปกครองตนเองในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตร ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านกฎหมาย หรือด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนั้นแล้วรัฐจำเป็นต้องวางแนวทางปฏิบัติให้ครอบคลุมเช่นเดียวกัน เฉพาะอย่างยิ่งความสนใจของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การดูแลตนเองของประชาชนเรื่องสิ่งแวดล้อม รัฐจะมีกลยุทธ์อย่างไรในการนำทางประชาชน หรือนัยหนึ่งรัฐจะจัดวางระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมเช่นไร ซึ่งจะอภิปรายให้เห็นในหัวข้อการบริหารจัดการชีวิตในมิติของสิ่งแวดล้อม

การบริหารจัดการชีวิตในมิติของสิ่งแวดล้อม

เมื่อรัฐปรับเปลี่ยนวิธีการใช้อำนาจอภิปรัชญาสู่ชีวะอำนาจนั้น คือ การนำพาชีวิตเข้าสู่การจัดการของความรู้และอำนาจซึ่งเป็นเทคนิควิธีในการกำกับควบคุมประชากรรูปแบบใหม่ที่เกี่ยวพันกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งครอบคลุมไปถึงเรื่องของสถานะแวดล้อมที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร ตลอดจนความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของมนุษย์ ธรรมชาติและสรรพสิ่งต่างๆ สิ่งเหล่านี้คือ อาณาบริเวณที่ซับซ้อนของการนำเสนอความเป็นสิ่งแวดล้อมหรือกล่าวได้ว่าเป็นการเมืองของสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่ง

แวดล้อมในที่นี้ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติดังเช่นที่เคยรับรู้กันมา หากแต่ความเป็นสิ่งแวดล้อมถูกสร้างขึ้นจากภาคปฏิบัติทางวาทกรรมหรือพื้นที่ที่มีปฏิบัติการของอำนาจไหลเวียนอยู่อย่างเข้มข้น เห็นได้ชัดเมื่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางประการถูกหยิบยกให้กลายเป็นวิกฤติของสิ่งแวดล้อมที่โลกจำต้องเร่งแก้ การสร้างองค์ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมตามขนบทางวิธีวิทยาที่เคร่งครัด กระทั่งการจำกัดกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอันชอบธรรมในการให้คำอธิบายปรากฏการณ์ทางสิ่งแวดล้อม หรือการยกประเด็นสิ่งแวดล้อมบางประเด็นให้สำคัญขึ้นมา (Rutherford, 2007, p. 294) นี่คือการศึกษานี้จะแสดงให้เห็นว่าความเป็นจริงเรื่องสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นและยืนยันว่าเหตุใดสิ่งแวดล้อมจึงถูกกำกับควบคุมอย่างเข้มงวด

ภายใต้มุมมองนี้ “การสร้างประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม” (Environmentalization) หรือ “ความจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม” มองเห็นอย่างชัดเจนจากวิธีการทำงานของอำนาจที่สัมพันธ์กับความรู้เพื่อเข้าเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตที่การจัดการสิ่งแวดล้อมไม่จะเป็นการเอาชนะธรรมชาติหรือการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการควบคุมและปรับปรุงวิถีชีวิตของมนุษย์ (Luke, 1995b, p. 25) เพราะการทำให้สิ่งแวดล้อมกลายเป็นประเด็นปัญหาทางการเมืองขึ้นมานั้นคือ ปฏิบัติการของการจัดการที่ทำให้สิ่งแวดล้อมสามารถเข้าแทรกแซง ออกแบบ ตลอดจนถูกตรวจสอบอย่างใกล้ชิดจากผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมจึงสามารถแบ่งส่วนและสร้างขึ้นใหม่จากองค์ความรู้ที่ถูกกำหนดจากผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเบ็ดเสร็จ ผ่านการจัดการและการบริหารที่ก่อรูปสิ่งแวดล้อมขึ้นใหม่โดยเครื่องมือที่สมเหตุสมผลในการเข้ากำกับพื้นที่ของสิ่งแวดล้อมจากการออกแนวนโยบาย กฎหมาย กฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม นี่คือการสร้างแนวทางขึ้นนำแนวปฏิบัติที่ถูกยอมรับเป็นการจัดการชีวิตในมิติเรื่องสิ่งแวดล้อม (Luke, 1995b, p. 28)

เหตุผลแห่งรัฐในมิติด้านสิ่งแวดล้อมล้วนเป็นไปเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าควบคุมและจัดการกับข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ แร่ธาตุ น้ำ ดิน การเข้าถึงทรัพยากรทางทะเล รวมถึงแหล่งอาหารภายใต้อาณาเขตของรัฐได้อย่างแยบยล ด้วยการผลิตหรือสร้างความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นช่องทางในการเชื่อมต่อบรรยากาศความสัมพันธ์ที่หลากหลายของอำนาจที่เชื่อมโยงกับความรู้ เข้ากำหนดความเป็นสิ่งแวดล้อมตามความหมายที่สร้างขึ้นและทำให้เกิดการแพร่กระจายการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วโลกหรือที่เรียกว่า “การปกครองในระยะทางไกล” (Distance Government) (Malette, 2010, pp. 103 - 104) จะเห็นได้ว่า การทำงานของชีวะอำนาจไม่เพียงกระทำต่อชีวิตด้วยการเข้าสังเกตการณ์ กำกับและวัดปริมาณร่างกายของมนุษย์เท่านั้น ทว่าสามารถแผ่ขยายเข้าสู่พื้นที่ของสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นอาณาบริเวณที่เกี่ยวพันกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ จากการเข้าจัดการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ สร้างความรอบรู้ของรัฐในประเด็นปัญหาต่างๆ อาทิ ภูมิศาสตร์ ชีววิทยา นิเวศวิทยา การจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อเข้ากำหนด คัดการณ์ ควบคุมและจัดการกับทุกความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมซึ่งการเข้าจัดการต่อสิ่งแวดล้อมดังกล่าว นั่นคือการสร้างบรรทัดฐานที่เกี่ยวกับการปฏิบัติที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างความเป็นจริงสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นว่ามนุษย์สามารถดูแลสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองและชี้นำผู้อื่นได้ การสร้างความจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเข้าครอบงำจิตใจผู้คนนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการบริหารจัดการชีวิตในมิติด้านสิ่งแวดล้อม

เช่นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ถูกทำให้เป็นอุดมการณ์หรือหลักคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมที่แพร่กระจายไปทั่วโลก จากความสัมพันธ์ของอำนาจกับความรู้ที่ผลิตหรือสร้างความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปการบริโภคที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและปฏิบัติการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผ่านการทำงานของผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมและองค์การพัฒนาเอกชนต่างๆ ซึ่งเชื่อมโยงกับประชาคมทางวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมและองค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมระดับโลก อาทิ ธนาคารโลก (World Bank) หรือองค์การสหประชาชาติ (The United Nation) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแสดงตัวเพื่อรับรองความสำคัญของการประชุมทางวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมและความน่าเชื่อถือของผลการประชุมที่ระบุว่าพื้นที่ใดในโลกควรได้รับการเข้ากำกับควบคุมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด สิ่งแวดล้อมจึงเป็นพื้นที่ที่ถูกสังเกตการณ์ ตรวจสอบและกำกับควบคุมอย่างเข้มงวดจากผู้เชี่ยวชาญและองค์การพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผู้กระทำการที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอันชอบธรรมในการเข้าจัดการกับสิ่งแวดล้อมโลก (Luke, 1995b, p. 29)

การดำเนินการผ่านกลไกทางอำนาจของรัฐด้วยการบัญญัติกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมีศาสตร์ทางด้านสิ่งแวดล้อมกำกับแนวทาง รัฐพยายามใช้กลไกการทำงานของอำนาจที่สัมพันธ์กับความรู้ในการสร้างความจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับประชากรเพื่อทำให้องค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของพวกเขา เนื่องจากรัฐสามารถสอดแทรกความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมผ่านปฏิบัติการของสถาบันที่เป็นทางการเข้ากำกับควบคุมการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในสังคมได้ เพราะการปกครองมักเกี่ยวเนื่องกับความรู้ (Governance always involves knowledge) เมื่อรัฐมีหน้าที่ในการดูแลด้านการศึกษาให้กับประชาชน รัฐจึงเป็นฝ่ายกำหนดว่า ความรู้ใดจะถูกนำมาใช้ในการแทรกแซงและเข้าจัดระเบียบกับประชากรบ้าง ด้วยการจำกัดขอบเขตเนื้อหาความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ รวมถึงมอบอำนาจหน้าที่แก่สถาบันและบุคคลใดบ้างที่มีสิทธิในการถ่ายทอดความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพราะความรู้ คือ เป้าประสงค์หนึ่งทางการปกครอง (Object of Governance) ซึ่งทำงานตามเจตจำนงของอำนาจที่กำกับอยู่เบื้องหลัง (Will to Power) (Hunt & Wickham, 1994, p. 87)

โดยนัยนี้ความรู้ได้กลายเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่รัฐใช้ในการสอดส่องตรวจสอบตราประชากร ด้วยการผลิตหรือสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เห็นว่าเหมาะสมต่อประชากร แล้วใช้ความรู้หรือความจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นนำทางปฏิบัติเรื่องสิ่งแวดล้อมของพวกเขา ดังที่ฟูโกต์กล่าวไว้ว่า แท้จริงแล้ว ความรู้แขนงต่างๆ รวมถึงศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมล้วนมีกำเนิดและเบื้องหลังเกี่ยวพันกับอำนาจและการบังคับควบคุม โดยอาศัยอำนาจและกลไกของรัฐจัดกระทำต่อพลเมือง “โดยพื้นฐานในทุกสังคมจะมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สลับซับซ้อน แทรกซึม กำหนดลักษณะและก่อรูปปริณิณทลทางสังคมซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านี้จะถูกสถาปนา ทำให้มันคงหรือมีผลในทางปฏิบัติไม่ได้หากปราศจากการผลิต การสังสม การหมุนเวียนและการทำงานของวาทกรรมหนึ่งๆ” (Foucault, 1980, p. 93) สิ่งแวดล้อมถูกสถาปนาขึ้นมาโดยมีความสัมพันธ์ทางอำนาจแฝงอยู่กับความเข้าใจหรือความรู้ที่มีต่อสิ่งนี้ ส่วนศาสตร์การจัดการสิ่งแวดล้อมก็คือ “การสร้างความจริง” ที่เหมาะสมแก่ผู้คิดในเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เข้าไปสู่ความสัมพันธ์ทางอำนาจต่างๆ โดยมีแขนงวิชาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำกับการทำงานของอำนาจที่สัมพันธ์กับความรู้เพื่อผลิตหรือสร้างความเป็นจริงจึงเกี่ยวข้องกับการจัดจงบทางสังคม (Social Appropriation) ในรูปใดรูปหนึ่งหรือในแวดวงใดแวดวงหนึ่งเสมอ ในแง่มุมหนึ่งปฏิบัติการของอำนาจ คือ การจัดระเบียบและการผูกขาดการใช้อำนาจโดยสถาบันที่เป็นทางการ ดังเช่นการศึกษาของเดริเออร์ในแผนการสิ่งแวดล้อมของแคนาดา (Canada's Green Plan) ที่แสดงว่า นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมทำงานผ่านเจตนาารมณ์ในการสร้างปฏิบัติการทางสังคมเพื่อให้ประชาชนหันมาใส่ใจสภาวะแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและยอมรับหลักการนำขยะกลับมาใช้อีกครั้ง จากการจัดตั้งโครงการศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้าไปให้ความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและชี้ให้เห็นถึงผลดีที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำ

วันของประชาชน โดยอาศัยสถาบันทางการศึกษาเข้ามาดำเนินการซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้อำนาจของความรู้ทำงานอย่างเต็มรูปแบบและเข้มข้น (Rutherford, 2007, p. 299)

พร้อมกันนั้นปฏิบัติการของอำนาจเชิงบวกที่ทำให้เชื่อว่ามีผลิตภาพ (Productivity) ได้แผ่ขยายพื้นที่ทางการเมืองที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐออกไปครอบคลุมปริภูมิพลของสังคม โดยนำประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้าสู่เหตุผลแห่งรัฐจากปฏิบัติการของอำนาจที่ซับซ้อนและหลากหลายซึ่งดำรงอยู่ภายในเครือข่ายของสถาบันและกระบวนการใช้อำนาจของรัฐซึ่งเป็นการทำงานของชีวะการเมือง เข้ากำกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชนด้วยวิธีการง่ายๆ สะดวกรวดเร็วและหลากหลายช่องทาง ซึ่งผู้คนในสังคมต่างยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติเดียวกันเพราะเห็นว่าเป็นผลดีทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม เช่น การกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมผ่านการณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อมที่พึงกระทำด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเทคนิควิธีในการนำทางให้ประชาชนรู้จักวิธีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ทำได้ง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน ได้แก่

มาตรการประหยัดพลังงาน ด้วยการใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าที่มีฉลากประหยัดไฟฟ้า การปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ไม่จำเป็นภายในบ้านและสำนักงาน การตรวจตราถอดปลั๊กไฟก่อนออกจากบ้าน การปรับลดอุณหภูมิเครื่องปรับอากาศ การใช้นานพาทะนุร่วมกันเมื่อไปทางเดียวกันและการส่งเสริมให้ใช้ระบบขนส่งมวลชน

มาตรการรักษาสุขภาพอนามัยและภาวะแวดล้อม ด้วยการรณรงค์โครงการตาวิเศษเพื่อลดการทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็น家在สถานที่สาธารณะ การส่งเสริมให้มีการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ รวมถึงการใช้ถุงผ้าจ่ายตลาด

มาตรการประหยัดน้ำในระยะสั้นของรัฐบาล ด้วยการตรวจสอบการรั่วไหลของน้ำอย่างง่าย ๆ การใช้สบู่เหลวแทนสบู่ก้อนล้างมือ การล้างจานในภาชนะที่ขังน้ำไว้หรือการล้างรถยนต์โดยไม่ใช้สายยางเพื่อลดการสูญเสียอย่างเปล่าประโยชน์ แม้ว่านโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันและผ่านกลวิธีแพร่ความจริงในรูปแบบที่ต่างกัน ทว่ามีเป้าหมายประสงค์เดียวกันคือทำให้ปฏิบัติการของการจัดการสิ่งแวดล้อมแทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตของผู้คนเพื่อเปิดช่องให้ความรู้หรือความจริงเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้าจัดการ ตรวจตราและกำกับควบคุมพวกเขา อันนำมาสู่การก่อร่างสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของประชาชน จากการตระหนักรู้หรือเชื่อมั่นว่าตนเองมีบทบาทสำคัญในการปกป้องมิให้สิ่งแวดล้อมภายในสังคมเสื่อมโทรมลงได้

จะเห็นได้ว่าปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการเคลื่อนไหวของผู้กระทำการทางสังคมและสถาบันทางสังคมต่างๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกันซึ่งกว้างขวางครอบคลุมไปทั่วโลก นั่นหมายถึงว่า “ความเคลื่อนไหวทางด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันปฏิบัติการบนพื้นฐานของการบริหารจัดการชีวิตทั้งสิ้น” (Luke, 1999, p. 122) ด้วยเหตุนี้การนำทางเรื่องสิ่งแวดล้อมย่อมแทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตของประชาชนอย่างแน่นหนา อันเป็นช่องทางให้รัฐสามารถแผ่ขยายอำนาจเข้าครอบงำการกระทำของประชากรที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและทุกสรรพสิ่งที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างแยบยล จากการใช้กระบวนการทางสังคมผลิตหรือสร้างตัวตนผู้คิดในเรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะการทำให้ประชากรมีความรู้สึกนึกคิด ยังผลให้เขาเฝ้าดูพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของตนเองให้เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติที่ตนยึดถืออย่างเคร่งครัด เช่นนั้นแล้วการบริหารจัดการชีวิตหรือการเข้าจัดการกับชีวิตของประชากรจะทำให้เรามองเห็นถึงเส้นทางที่ชีวะอำนาจเข้าจัดการกับ “สรรพสิ่งต่างๆ” ไม่ว่าจะเป็นชีวิตหรือสิ่งแวดล้อม และความจำเป็นของรัฐในการใช้เหตุผลแห่งรัฐเป็นเทคนิควิธีทางการปกครองที่มีเป้าหมายประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งกับมนุษย์ จึงกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการชีวิตในมิติของสิ่งแวดล้อมทำให้เราเกิดความเข้าใจ

ถึงวิธีการที่รัฐสร้างกลยุทธ์ต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดการกำหนด จัดการ กำกับและนำทางประชากรอย่างเป็นธรรมชาติจากการเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิตของผู้คนภายในสังคมเข้าด้วยกัน

นี่คือเหตุผลสำคัญที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมดูแลและมีเสรีภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน อันนำมาสู่ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการเสนอกฎหมายและนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปของป่าชุมชน เพื่อตอบสนองความมุ่งหมายของการบริหารจัดการชีวิตในการสร้างความเป็นจริงด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการทำให้สิ่งแวดล้อมเข้าสู่เหตุผลแห่งรัฐที่เป็นนโยบายของรัฐ แนวทางปฏิบัติอันเนื่องด้วยมีลักษณะเป็นชีวะการเมืองซึ่งสามารถกำกับชีวิตจิตใจของประชากรได้จากกระบวนการบริหารจัดการชีวิตในเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญที่บทความนี้ต้องการจะบอก นั่นคือ การผลิตหรือสร้าง “ผู้คิดในเรื่องสิ่งแวดล้อม” ที่ปรากฏตัวขึ้นในสนามการจัดการของชุมชนในเขตป่า จากเหตุผลแห่งรัฐในมิติของสิ่งแวดล้อมซึ่งกระทำการโดยสถาบันทางสังคมต่างๆ ร่วมกับผู้กระทำการทางสังคมทั้งหลาย กระตุ้นให้ชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อทำหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์และกำกับแนวทางการจัดการป่าของตนเอง เพื่อขยายโครงข่ายของอำนาจเข้าสอดส่องตรวจตราอาณาบริเวณของสิ่งแวดล้อมและเปิดช่องให้ชีวะอำนาจแทรกซึมเข้ากำกับวิถีชีวิตของประชากรในมิติด้านสิ่งแวดล้อม ก่อร่างสร้างตัวตนของพวกเขาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของรัฐ

โดยอาศัยหลักการเกี่ยวกับการทำงานของอำนาจที่แผ่ขยายเข้าครอบงำตัวตน เพื่อนำไปสู่การเป็นกลไกที่สำคัญของการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ด้วยการผลิตหรือสร้าง “มนุษย์เศรษฐกิจ” จากปฏิบัติการของอำนาจที่สัมพันธ์กับความรู้แทรกซึมเข้าสู่วิถีชีวิตของประชากร ในที่นี้คือการสร้าง “ความเป็นจริงด้านสิ่งแวดล้อม” หรือ “ความเป็นสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมา เพื่อเชื่อมโยงกับเทคนิควิธีการปกครองในระดับต่างๆ สอดแทรกเข้ากำกับควบคุมประชากรและสร้าง “ผู้คิดเรื่องสิ่งแวดล้อม” ที่มีความรู้สึกนึกคิดด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการตอกย้ำว่าความรู้คิดในเรื่องสิ่งแวดล้อมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาเองตามธรรมชาติแต่เป็นผลจากกระบวนการทางความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม อำนาจและความพยายามรักษาอำนาจโดยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้อยู่ภายใต้อำนาจของมนุษย์ที่ส่งผลให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมผันแปรไปตามการช่วงชิงของอำนาจที่เชื่อมโยงกับความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมแต่ละยุคสมัย เพราะสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นพื้นที่ของการผลิตหรือสร้างความหมายที่เปิดกว้าง อันสืบเนื่องจากสิ่งแวดล้อมดำรงอยู่ภายในเครือข่าย พื้นที่เสมือนจริงและเป็นทรัพยากรที่สำคัญของรัฐซึ่งถูกเร่งรื้อให้มีการค้นหาสร้างความรู้เฉพาะด้านขึ้นมาและการกำกับควบคุมที่เข้มข้น (Luke, 1995a, pp. 65 - 67)

อันนำมาสู่ข้อเสนอหลักของบทความนี้ที่ต้องการคลี่คลายให้เห็นว่า แนวคิดการบริหารจัดการชีวิตในมิติของสิ่งแวดล้อมถูกนำมาเป็นกรอบความคิดเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตป่าของไทย เช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลกซึ่งรัฐนำแนวคิดการบริหารจัดการชีวิตมาใช้กำกับควบคุมประชากร มุ่งหวังสร้างกระบวนการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพเช่นเดียวกันกับการดูแลประชาชนในด้านสุขภาพ การทำมาหากิน หรือการตั้งถิ่นฐาน เพื่อยืนยันความเชื่อนี้ผู้ศึกษาได้ทบทวนงานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่นำแนวคิดการบริหารจัดการชีวิตมาประยุกต์ใช้พบว่า งานวิจัยของอรุณ อกราวอล (Arun Agrawal) ทำการวิเคราะห์ปฏิบัติการของอำนาจในกรอบของการบริหารจัดการชีวิต โดยมีกระบวนการสร้างตัวตนจากแนวปฏิบัติที่ถูกนำทางโดยรัฐที่เป็นการกำกับตนเองเป็นกระบวนการของการปกครองในระยะทางไกลที่ปล่อยให้ประชาชนมีอิสระในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

อกราวอล (Agrawal, 2005, pp. 194 - 245) ศึกษาเรื่องการปกครองตนเองโดยพิจารณาจากการรักษาสีเขียวของชุมชน ซึ่งมีกฎเกณฑ์กติกาเป็นแนวปฏิบัติสำหรับชาวบ้านที่จะเข้าไป

ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าและภายในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตป่าแห่งหนึ่งของประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่า ชีวอำนาจมีช่องทางแทรกซึมเข้ามากำกับตัวตนหรือครอบงำจิตใจของชาวบ้าน อันทำให้คนที่อยู่ในระบบการจัดการตนเองในด้านสิ่งแวดล้อมสามารถสร้างตัวตนขึ้นมาได้ สืบเนื่องจากมีความเป็นจริงเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในอาณาบริเวณที่ศาสตร์ของการจัดการสร้างขึ้นมา ตามเจตจำนงของอำนาจที่มาปรากฏตัวผ่านกฎระเบียบและกติกาซึ่งถูกกำหนดแนวทางจาก “คณะกรรมการป่าไม้ประจำหมู่บ้าน” ที่เข้ากำหนดตัวตนของชาวบ้านให้มีความรู้สึกนึกคิดในเรื่องสิ่งแวดล้อม ดังนี้

การจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรมด้วยการกระจายผลผลิตจากป่าให้กับสมาชิกภายในชุมชนโดยเสมอภาค (Resource Allocation) พื้นที่ป่าของหมู่บ้านถูกจัดการโดยแบ่งออกเป็นส่วนตัวๆ ให้ชาวบ้านได้หมุนเวียนใช้ประโยชน์ครอบคลุมทุกฤดูกาล ซึ่งนอกจากจะจัดแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นสัดส่วนที่ควบคุมได้ง่ายแล้ว ชุมชนยังกำหนดจำนวนบุคคลและช่วงเวลาเข้าใช้ประโยชน์ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้งานกับขีดจำกัดของป่า เหตุที่ความรู้ในการจัดการป่ารูปแบบนี้ไหลเวียนอยู่ภายในชุมชนจนกลายเป็นวิธีการจัดการป่าของที่นี่ เพราะพวกเขาประจักษ์ชัดว่าทรัพยากรของตนคงความสมบูรณ์เป็นทั้งแหล่งอาหารและรายได้ที่สำคัญตลอดมา เป็นผลจากจัดการที่มีประสิทธิภาพ ความเป็นจริงเหล่านี้ย่อมมีพลังเพียงพอที่จะเข้ากำกับให้ทุกคนในชุมชนปฏิบัติตามกฎ กติกาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอย่างเคร่งครัด กระทั่งนำไปสู่การสั่งสม คัดค้านองค์ความรู้เรื่องพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ประจำถิ่น อันเป็นการแพร่ความจริงดังกล่าวให้คงอยู่อย่างมั่นคงภายในชุมชนแห่งนี้ต่อไป

การที่จะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ครอบคลุมรอบด้านจำเป็นต้องมีการติดตามตรวจสอบ (Monitoring) ผ่านการสอดส่องดูแล (Surveillance) และการควบคุมความสงบเรียบร้อย (Policing) โดยการคัดเลือกผู้พิทักษ์ป่า (Guard) ทำหน้าที่ลาดตระเวนตรวจตราผืนป่า เพื่อสอดส่องพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์การจัดการป่าที่ทำข้อตกลงกันได้ ช่วยลดจำนวนครั้งของการบุกรุกพื้นที่ป่าและการกระทำผิดที่เกี่ยวกับป่าลงอย่างชัดเจน เฉพาะอย่างยิ่งในห้วงที่แต่ละครัวเรือนผลัดเปลี่ยนกันส่งตัวแทนลาดตระเวนป่าด้วยตนเอง เมื่อเทียบกับช่วงที่ชุมชนจัดตั้งกองทุนว่าจ้างชาวบ้านปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวัน เพราะการที่เขามีโอกาสเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ลาดตระเวนผืนป่าประจำวันเป็นปฏิบัติการที่ทำให้เขาได้ทบทวนบทบาทของตนเองที่มีต่อผืนป่า “เมื่อเขาดูแลป่า ป่าย่อมจะเอื้อประโยชน์ต่อพวกเขาเช่นกัน” อันเป็นการตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างป่ากับคน และพร้อมที่จะดูแลรักษาป่าให้เกิดความอุดมสมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชนให้อยู่ดีกินดีตลอดไป ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าชาวบ้านเหล่านี้กลายเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของอำนาจที่สัมพันธ์กับความรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มข้น เพราะการทำหน้าที่ลาดตระเวนป่าอย่างแข็งขันของพวกเขาต่างมีความจริงในเรื่องของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างคนกับป่าที่ชักใยชาวบ้านอยู่เบื้องหลัง คราวใดที่มีเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้นกับผืนป่าพลังอำนาจที่เกิดจากการสั่งการของจิตใจย่อมจะผลักดันให้เขาพุ่งเข้าไปแก้ไขปัญหาวางอย่างไม่คิดชีวิต

การตอกตรึงให้กฎเกณฑ์การจัดการป่าของชุมชนฝังรากลึกอยู่ในชุมชน ณ ห้วงเวลาหนึ่งเป็นผลจาก การเข้าแทรกแซง (Sanctioning) และการสร้างบทลงโทษที่สามารถบังคับใช้ได้จริง (Adjudication) แม้ความจริงอันเกิดจากการปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้านจะอาศัยช่องทางการแพร่ความจริงผ่านการยึดถือปฏิบัติของชาวบ้านจนกลายเป็นวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนไปแล้วก็ตาม ทว่าการรับเอาความจริงดังกล่าวมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านนั้น พวกเขาต่างรับเข้ามาอย่างมีแบบแผน นั่นคือ ปฏิบัติการอันเป็นกติกาการเข้าใช้ประโยชน์จากผืนป่าที่เป็นช่องทางให้ความ

เป็นจริงเข้ามาแทรกแซง หรือกดดันตนเอง หรือทำให้ชาวบ้านมีวินัยในตัวเอง สามารถสั่งการตนเองได้ว่า จะใช้วิธีการเช่นไรในการเก็บหาผลผลิตจากป่า โดยสิ่งที่เขาคิดและเลือกกว่าจะต้องกระทำการอย่างไรมันแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดที่แทรกซึมเข้ากำหนดตนเองยังผลให้พฤติกรรมของพวกเขาเป็นไปตามครรลองของชุมชน อีกทั้งยังกระตุ้นเตือนให้เขาเฝ้าดูตัวเองอย่างถ่วงถี่ หากในบางครั้งเกิดการละเมิดกฎ กติกาของชุมชนบ้าง การบังคับใช้บทลงโทษต้องเห็นผลจริงเพราะการลงโทษ คือ กลยุทธ์หนึ่งที่จะทำให้อำนาจสามารถแสดงตัวออกมาได้ จึงกล่าวได้ว่าความเป็นผู้รู้คิดเรื่องสิ่งแวดล้อมของชาวบ้านแห่งนี้ปรากฏตัวขึ้นภายในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเทคนิคของอำนาจผ่านกลไกการบังคับต่างๆ นั่นเอง

จะเห็นได้ว่าปฏิบัติการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนนี้เป็นกระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในระบบความสัมพันธ์หรือปฏิบัติการของการจัดการดังกล่าว จำเป็นต้องปฏิบัติตน ใคร่ครวญและบอกกล่าวเรื่องราวเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมไปในแนวทางที่ถูกกำหนดไว้ ซึ่งเป็นเทคนิควิธีของอำนาจผ่านกลไกการบังคับ อันเป็นกระบวนการที่สร้างผู้รู้คิดในเรื่องสิ่งแวดล้อมขึ้นมา ดังนั้นแล้วกระบวนการจัดการป่าจึงเป็นวิธีการที่ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้เพื่อนำไปสู่การปกครองตนเองหรือการปกครองในระยะทางไกลซึ่งเป็นปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม สร้างตัวตนที่เรียกว่าผู้รู้คิดด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นมาเพราะมีช่องทางที่ทำให้ความจริงเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามากำหนดตัวตนของชาวบ้าน จึงกล่าวได้ว่าปฏิบัติการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนแห่งนี้จะถูกสร้างขึ้นจากความจริงตามเกมส์แห่งความเป็นจริงด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนแห่งนั้น นั่นคือชุดของกฎเกณฑ์ซึ่งสร้างความเป็นจริงด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นภายในชุมชน หรือชุดของเหตุการณ์ (Series of Event) ที่ระบอบความจริงเข้ากำกับให้คณะกรรมการป่าชุมชนจัดการตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ตามที่เกมส์แห่งความเป็นจริงนั้นกำหนด (Skinner, 2007, p. 45) ไม่ว่าจะเป็นการสร้างกลไกการติดตามตรวจสอบผ่านการสอดส่องดูแลและการควบคุมความสงบเรียบร้อย การแทรกแซงหรือกำกับตนเองและการตัดสินใจ ซึ่งความจริงดังกล่าวนี้จะแพร่อยู่อย่างมั่นคงภายในชุมชนจากการที่ชาวบ้านน้อมนำไปปฏิบัติสืบเนื่อง จนกลายเป็นวิถีของชุมชนหรือภูมิปัญญาในการจัดการป่าของชุมชนแห่งนั้น

ส่วนการสร้างความเป็นผู้รู้คิดของชาวบ้านในแง่มุมหนึ่งอาจพิจารณาได้ว่าเป็น “การต่อต้านขัดขืนอำนาจ” (Resistance) รูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นปฏิบัติการของอำนาจในแง่มุมสร้างสรรค์ที่แฝงอยู่ภายในความสัมพันธ์ทุกระดับของมนุษย์ อันแสดงให้เห็นว่าบุคคลล้วนดำรงอยู่ในวงจรของอำนาจหรือระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจ เพราะวัฏจักรของอำนาจคือการหมุนเวียน การช่วงชิง การตอบโต้หรือการต่อต้านอำนาจเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจ เมื่ออำนาจเกิดการปะทะกันที่ปฏิบัติการต่างๆ ทางสังคม จะเปิดพื้นที่ให้บุคคลได้หลุดรอดออกจากกรอบอำนาจของความสัมพันธ์ทางอำนาจเพื่อได้รับอิสรภาพภายในขอบเขตที่สังคมนั้นเอื้ออำนวยให้อย่างไรก็ดีไม่มีอาณาบริเวณใดที่จะรอดพ้นจากปฏิบัติการของอำนาจไปได้ เพราะการทำงานของอำนาจในลักษณะนี้จะถูกผลิตขึ้นจากความสัมพันธ์ทางอำนาจ เช่นนั้นแล้วจึงไม่มีอะไรหรือสิ่งใดที่จะสามารถต่อต้านขอบเขตความสัมพันธ์ทางอำนาจได้อย่างแท้จริง และการให้อิสรภาพแก่บุคคลในลักษณะนี้ย่อมแตกต่างไปจากการปลดปล่อยมนุษย์ให้เป็นอิสระ กล่าวคือแม้ว่าเราจะได้รับพื้นที่กระทำการทางสังคมโดยเสรีแต่ก็เป็นเพียงอิสรภาพที่ตกอยู่ภายในอาณาบริเวณซึ่งถูกกำหนดไว้แล้วอย่างเป็นธรรมชาติ เราจึงไม่สามารถหลุดรอดไปจากความสัมพันธ์ทางอำนาจนี้ได้อย่างสิ้นเชิง (Markula & Pringle, 2006, p. 146)

อย่างไรก็ดี อิสรภาพที่เกิดจากปฏิบัติการด้านการจัดการป่า ทำให้ชุมชนที่อยู่ในเขตป่าสามารถที่จะปฏิเสธอัตลักษณ์ความเป็นนักสิ่งแวดล้อมตามการรับรู้ของสังคมโดยทั่วไป ด้วยการคิดอย่างวิพากษ์โดยการสร้างประเด็นปัญหาต่อสภาวะของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับตัว

เขาและชุมชน ณ ปัจจุบัน ที่เห็นว่า “คนอยู่ร่วมกับป่าได้” ซึ่งการแสดงความคิดเห็นตรงข้ามในลักษณะเช่นนี้ฟูโกต์เห็นว่าไม่ใช่เรื่องของการตอบโต้ทางการเมือง แต่เป็นการตระหนักรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการตรวจสอบหรือทบทวนตนเองอย่างสม่ำเสมอ การต่อต้านขัดขืนอำนาจย่อมกระทำได้ผ่านการตั้งประเด็นปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตนอย่างเป็นปกติธรรมดา ทำการวิพากษ์ประเด็นดังกล่าวด้วยความสร้างสรรค์และกระตือรือร้น เพื่อแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการจัดการสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับบริบทแวดล้อมของตน อันเป็นการยึดโยงตัวเองเข้ากับปฏิบัติการที่สร้างอิสรภาพให้กับตนเพื่อที่จะตอบโต้กับอำนาจ เช่นนั้นแล้วการจัดการป่าตามทางเดินของตนเองจึงเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านคือผู้กระทำการทางสังคมที่สร้างสรรค์ ซึ่งไม่ได้ส่งผลให้เขาพึ่งตนเองในเรื่องสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังท้าทายอัตลักษณ์ความเป็นนักสิ่งแวดล้อมตามนิยามความหมายของรัฐ จากการสร้างสรรค์วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นและสร้างตัวตนของผู้คิดเรื่องสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะตัว เพื่อต่อกรกับอัตลักษณ์ที่มีลักษณะตายตัวซึ่งรัฐพยายามกำหนดให้เขาเป็น

การสร้างตัวตนของผู้คิดสิ่งแวดล้อมในลักษณะนี้เป็นไปตามแนวคิดของฟูโกต์ที่เห็นว่า บุคคลสามารถเปิดพื้นที่ในการปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ข้อบังคับทางสังคมได้ เพราะเขาเชื่อว่าบุคคลมีอิสระในการประดิษฐ์สร้างตัวเองจากการตระหนักรู้ของตน ด้วยการสร้างสรรค์ประสบการณ์ชีวิตในรูปแบบใหม่และแสวงหาหนทางใหม่ๆ ที่นำพาเขาให้มีชีวิตที่ดีกว่า เพราะมนุษย์ในปัจจุบันจำต้องเผชิญหน้ากับภารกิจในการผลิตหรือสร้างตัวตนที่กระตือรือร้น เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตที่งดงามดังเช่นงานศิลปะ ปฏิบัติการทางสังคมเหล่านี้ยังก่อให้เกิดผลต่อสังคมทั่วไป ด้วยการปลูกเร้าให้เกิดการแพร่กระจายภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมโดยการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของความเป็นผู้คิดเรื่องสิ่งแวดล้อม จากการสร้างประเด็นปัญหาที่มีต่อสังคมด้วยการตั้งคำถามต่อความเป็นจริงหรือสิ่งที่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นจริง ซึ่งเป็นการคิดในเชิงวิพากษ์และสร้างสรรค์กิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดรูปแบบนั้นด้วยตนเอง เพื่อช่วงชิงความหมายและการออกแบบอัตลักษณ์ที่เหมาะสมกับตน การจัดการสิ่งแวดล้อมตามวิถีของชุมชนโดยตัวของมันเองจึงเป็นปฏิบัติการที่สร้างอิสรภาพให้กับชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ห่างไกล ให้หลุดพ้นไปจากความพยายามผูกโยงตัวเขาเข้ากับศาสตร์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการสร้างถ้อยแถลงทางการเมืองที่สังคมได้กำหนดประเด็นปัญหาของสิ่งแวดล้อมไว้แล้วบนพื้นฐานของวาทกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมกระแสหลัก ที่ยังผลต่อระบบความสัมพันธ์ทางสิ่งแวดล้อมให้ผู้คนโดยทั่วไปต้องรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไปในทิศทางเดียวกัน การสร้างตัวตนของผู้คิดด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นวิธีการที่ชาวบ้านต่างสำนึกถึงว่าตนมีกำลังความสามารถที่จะสร้างถ้อยแถลงทางการเมือง จากการสร้างรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามวิถีชุมชนขึ้นมาด้วยตนเอง

บทสรุป

ความเป็นผู้รู้คิดเรื่องสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตป่าปรากฏตัวขึ้นจากการขยายปฏิบัติการของชีวะอำนาจเข้าสู่พื้นที่ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้การบริหารจัดการชีวิตสามารถเชื่อมโยงการปกครองประชากรและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน อันทำให้เรามองเห็นถึงทิศทางการทำงานของเหตุผลแห่งรัฐในมิติของสิ่งแวดล้อมที่เข้านาทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชากร หรือระบอบแห่งความเป็นจริงด้านสิ่งแวดล้อมที่กระทำต่อตัวตนของประชากรแล้วก่อร่าง “ผู้รู้คิดด้านสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมาจากการน้อมนำความเป็นจริงที่เกิดจากแนวปฏิบัติเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมและการชี้แนะจากผู้กระทำการต่างๆ ทางสังคมเข้ามากำหนดตนเอง โดยนัยนี้การบริหารจัดการชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมเผยให้เห็นว่าความเป็นผู้รู้คิดเรื่องสิ่งแวดล้อมไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ปฏิบัติการของอำนาจที่สัมพันธ์กับความรู้ หรือเป็นสิ่งที่อยู่นอกอาณาบริเวณทางการปกครองอีกต่อไป เพราะชีวะการเมืองในรูปของศิลปะทางการปกครองสามารถเชื่อมโยงตัวตนกับการเมืองเข้าด้วยกัน โดยการผลิตหรือสร้างประชากรที่ปกครองตนเองได้จากการเป็นผู้มีความรู้สึกรู้คิดในเรื่องสิ่งแวดล้อมตามวิถีปฏิบัติของชุมชน อันเป็นวิธีการปกครองที่ดีที่สุดด้วยการส่งเสริมให้พวกเขาเชื่อมั่นต่อการดำรงชีวิตตามสภาพของตน

เอกสารอ้างอิง

- Agrawal, A. (2005). *Environmentality: Technologies of Government and the Making of Subject*. Durham: Blackwell Publishing.
- Burchell, G., Gordon, C., & Peter, M. (1991). *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Dean, M. (2010). *Governmentality: Power and Rule in Modern Society* (2 ed.). London: Sage Publications.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality, Volume I: An Introduction*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1980). Two Lectures. In C. Gordon (Ed.), *Power/Knowledge Selected Interviews and Other Writings 1972 - 1977 Michel Foucault* (pp. 78 – 108). New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1991). Governmentality. In G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (Eds.), *The Foucault Effect: Studies in Governmentality* (pp. 87 – 104). London: Harvester Wheatsheaf.
- Foucault, M. (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at College De France 1978 - 1979*. New York: Palgrave Macmillan
- Gordon, C. (1991). Governmental Rationality: An Introduction. In G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (Eds.), *The Foucault Effect: Studies in Governmentality* (pp. 1 – 51). Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Hunt, A., & Wickham, G. (1994). *Foucault and Law: Toward a Sociology of Law as Governance*. London: Pluto Press.
- Luke, T. W. (1995a). On Environmentality: Geo-Power and Eco-Knowledge in the Discourses of Contemporary Environment. *Cultural Critique*, 31, 57 - 81.
- Luke, T. W. (1995b). Sustainable Development as a Power/Knowledge System: The Problem of "Governmentality". In F. Fisher & M. Black (Eds.), *Greening Environmental Policy: The Politics of a Sustainable Future* (pp. 21 – 31). New York: St. Martin's Press.
- Luke, T. W. (1999). Environmentality as green governmentality. In E. Darier (Ed.), *Discourses of the environment* (pp. 121 – 151). Oxford: Blackwell Publisher.
- Malette, S. (2010). *Green governmentality and its closeted metaphysics: Toward an ontological relationality*. Doctoral Thesis, University of Victoria.
- Markula, P., & Pringle, R. (2006). *Foucault, Sport and Exercise: Power, Knowledge and Transforming the Self*. New York: Routledge.
- Murdock, J., & Ward, N. (1997). Governmentality and Territoriality: The Statistical Manufacture of Britain's "National Farm". *Political Geography*, 16(4), 307 - 324.
- Rutherford, S. (2007). Green Governmentality: Insights and Opportunities in The Study of Nature's Rule. *Progress in Human Geography*, 31(3), 291 - 307.

- Seub Nakhasathien Foundation. (2015). The situation of Thai Forest 2015 [In Thai: รายงานสถานะสถานการณ์ป่าไม้ไทย 2558]. Retrieved May 9, 2016, from <http://www.oknation.net/blog/rawangphrai/2015/09/02/entry-1>
- Skinner, D. (2007). Organizing organic: A Foucauldian analysis of the regulation of organic food production. Doctoral thesis, Warwick University.
- Wongyannava, T. (1989). *The Subject Analysis—The Theory of Power Theory by Michel Foucault* [In Thai: การวิเคราะห์ขั้วเจต (Subject) ทฤษฎีที่ใช้ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของมิเชล ฟูโก]. Bangkok: Department of Political Science, Thammasat University.